

**O‘ZBEKISTONDA EKSPORT-IMPORT SIYOSATINING
TAKOMILLASHTIRILISHI VA TASHQI SAVDO BALANSI****Umarov Qahramon Ergashevich****Xudoyberdiyev Fazliddin Isroilovich***Toshkent kimyo-texnologiyalar instituti*umarovqaxramon354@gmail.com*Tel: +998993145563*

Annotatsiya. *Mazkur ishda O‘zbekiston Respublikasining eksport-import siyosatini takomillashtirish masalalari hamda tashqi savdo balansiga ta’sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Ishda mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish va import hajmini maqbullashtirish bo‘yicha asosiy yo‘nalishlar yoritilgan. Shuningdek, xalqaro savdo siyosati, bojxona tartibotlari va investitsion muhitning tashqi savdo balansiga ta’siri o‘rganiladi hamda amaliy takliflar ishlab chiqiladi.*

Kalit so‘zlar. *O‘zbekiston, eksport, import, tashqi savdo balans, iqtisodiy siyosat, tashqi savdo, bojxona tartibotlari, investitsiyalar, eksport salohiyati, xalqaro iqtisodiy aloqalar, iqtisodiy barqarorlik.*

Аннотация. *В данной работе анализируются вопросы совершенствования экспортно-импортной политики Республики Узбекистан и факторы, влияющие на внешнеторговый баланс. В работе освещены основные направления развития внешнеэкономической деятельности страны, повышения экспортного потенциала и оптимизации объемов импорта. Также будет изучено влияние международной торговой политики, таможенных процедур и инвестиционного климата на внешнеторговый баланс и разработаны практические предложения.*

Ключевые слова. *Узбекистан, экспорт, импорт, внешнеторговый баланс, экономическая политика, внешняя торговля, таможенные процедуры, инвестиции, экспортный потенциал, международные экономические связи, экономическая стабильность.*

Abstract. *This work analyzes the issues of improving the export-import policy of the Republic of Uzbekistan and the factors influencing the foreign trade balance. The work highlights the main directions for developing the country's foreign economic activity, increasing export potential, and optimizing import volumes. The impact of international trade policy, customs procedures, and the investment climate on the foreign trade balance will also be studied, and practical proposals will be developed.*

Keywords. *Uzbekistan, export, import, foreign trade balance, economic policy, foreign trade, customs procedures, investments, export potential, international economic relations, economic stability.*

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish va import jarayonlarini tartibga solish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan qator farmon va qarorlar mamlakatda eksport-import siyosatini tubdan takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

Jumladan, 2017–2025 yillarda tashqi savdoni liberallashtirish, eksportni rag‘batlantirish va importni optimallashtirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar iqtisodiyotni ochiqlik tamoyillari asosida rivojlantirishni ta‘minladi. Ayniqsa, valyuta bozorini erkinlashtirish, eksport qiluvchi korxonalarni qo‘llab-quvvatlash, logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda bojxona tartib-taomillarini soddalashtirishga oid farmonlar tashqi savdo hajmining sezilarli darajada oshishiga olib keldi.[1]

Shu bilan birga, mamlakat tashqi savdo balansini barqarorlashtirish muhim vazifa sifatida belgilandi. Eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish hamda import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni kengaytirish borasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu borada Prezidentning “Eksportni qo‘llab-quvvatlash”, “Tashqi savdoni rivojlantirish strategiyasi” va “iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish”ga qaratilgan farmonlari muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Mazkur ishda O‘zbekistonda eksport-import siyosatini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari, amalga oshirilayotgan islohotlar hamda ularning tashqi savdo balansiga ta‘siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston Respublikasida eksport-import siyosatini takomillashtirish bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda, ayniqsa Shavkat Mirziyoyev boshchiligida amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar tashqi savdo faoliyatida tub burilish yasadi. Mazkur jarayonlarni chuqur tahlil qilish orqali eksport-import siyosatining samaradorligi va uning tashqi savdo balansiga ta‘sirini baholash mumkin.

1. Eksport hajmi va tarkibidagi o‘zgarishlar tahlili

So‘nggi yillarda O‘zbekiston eksport hajmi sezilarli darajada oshdi. Bunga birinchi navbatda eksportni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari, soliq va bojxona imtiyozlari, shuningdek, eksportyor korxonalariga berilgan moliyaviy yordamlar sabab bo‘ldi.

Eksport tarkibi tahlili shuni ko‘rsatadiki, avvalgi yillarda xomashyo mahsulotlari (paxta tolasi, tabiiy gaz, rangli metallar) asosiy ulushni egallagan bo‘lsa, hozirgi kunda qayta ishlangan mahsulotlar ulushi ortib bormoqda. Xususan:

to‘qimachilik va tayyor kiyim-kechak mahsulotlari,
oziq-ovqat mahsulotlari,
qishloq xo‘jaligi mahsulotlari,
elektrotexnika va sanoat mahsulotlari eksporti kengaymoqda.

Bu esa iqtisodiyotning diversifikatsiyalashuvi va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishning rivojlanayotganini anglatadi.[2]

Shu bilan birga, eksport geografiyasi ham kengayib bormoqda. An’anaviy bozorlar bilan bir qatorda Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharq mamlakatlariga eksport hajmi oshmoqda. Bu esa tashqi savdo risklarini kamaytirishga xizmat qiladi.

2. Import siyosati va uning iqtisodiyotga ta’siri

Import hajmi ham so‘nggi yillarda oshgan bo‘lib, bu asosan iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish bilan bog‘liq. Import tarkibida quyidagi mahsulotlar ustunlik qiladi:

texnologik uskunalar,
sanoat uchun xomashyo va yarim tayyor mahsulotlar,
transport vositalari,
yuqori texnologiyali mahsulotlar.

Importning bunday tarkibi ijobiy baholanadi, chunki u ishlab chiqarish bazasini kengaytirishga xizmat qiladi. Biroq ayrim iste’mol tovarlari importining yuqoriligi ichki ishlab chiqaruvchilar uchun raqobatni kuchaytiradi.

Shu bois davlat tomonidan importni optimallashtirish siyosati olib borilmoqda. Ya’ni: import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish, mahalliyashtirish darajasini oshirish, ichki bozorda milliy mahsulotlar ulushini ko‘paytirish choralari ko‘rilmogda.[3]

3. Tashqi savdo balans holati tahlili

Tashqi savdo balansini tahlil qilish mamlakat iqtisodiy barqarorligini baholashda muhim ko‘rsatkich hisoblanadi. O‘zbekiston tajribasida ko‘pincha import eksportdan yuqori bo‘lib, bu manfiy savdo balansiga olib kelgan.

Buning asosiy sabablari:
iqtisodiy modernizatsiya uchun katta hajmdagi import talab qilinishi,
sanoatni rivojlantirish uchun xorijiy texnologiyalarga ehtiyoj,
iste’mol tovarlariga talabning yuqoriligi.

Biroq so‘nggi yillarda eksportni rag‘batlantirish choralari natijasida tashqi savdo balansini muvozanatlashtirishga erishilmoqda. Ayrim davrlarda eksport hajmining keskin oshishi natijasida balansdagi tafovut qisqargan.

4. Davlat siyosatining samaradorligi

Prezident farmonlari asosida amalga oshirilgan quyidagi chora-tadbirlar yuqori samaradorlik ko‘rsatmoqda:

valyuta bozorining erkinlashtirilishi eksportyorlar uchun qulay sharoit yaratdi;
bojxona tartiblarining soddalashtirilishi tashqi savdo operatsiyalarini tezlashtirdi;
logistika infratuzilmasining rivojlanishi eksport xarajatlarini kamaytirdi;
eksport qiluvchi korxonalariga subsidiyalar va kreditlar berilishi ularning raqobatbardoshligini oshirdi.

Natijada tashqi savdo aylanmasi hajmi sezilarli darajada oshdi va yangi ish o‘rinlari yaratildi.

5. Muammolar va cheklovlar

Shu bilan birga, eksport-import siyosatini amalga oshirishda ayrim muammolar ham mavjud:

logistika xarajatlarining yuqoriligi;
ayrim eksport mahsulotlarining xalqaro standartlarga to‘liq mos kelmasligi;
tashqi bozorlarda raqobatning kuchliligi;
kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatida yetarli tajribaga ega emasligi.

Bundan tashqari, importga yuqori darajada bog‘liqlik ayrim sohalarda iqtisodiy xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.[4]

6. Natijalar va umumiy baho

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda eksport-import siyosatini takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda. Xususan:

eksport hajmi va geografiyasi kengaydi;
yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar ulushi ortdi;
tashqi savdo infratuzilmasi yaxshilandi;
biznes muhit yanada erkinlashdi.

Shu bilan birga, tashqi savdo balansini barqarorlashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlarda ishlarni davom ettirish zarur:

eksportni yanada diversifikatsiya qilish;
innovatsion va yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish;
import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish;
logistika tizimini takomillashtirish.

Umuman olganda, olib borilayotgan siyosat O‘zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini kuchaytirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va tashqi savdo balansini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining eksport faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va tashqi savdoni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari (2017–2025 yillar).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tashqi savdo faoliyatini yanada liberallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Eksportni rag‘batlantirish va eksportyorlarni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobotlar (2018–2024 yy.).
5. Xudoyberdiyev F.I. Barqaror rivojlanish dunyoqarashni shakllantirish. Book of proceedings of the “Women in STEM-2026” science week and International scientific forum “Women-Innovators: Many voices-one future”. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18826650>, 461 b.